

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента Кобзєвої Тетяни Анатоліївни – на дисертацію Мандичєва Дєниса Вадимовича «Адміністративно-правове забезпечення діяльності господарських судів в Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Основою розвитку будь-якої держави як самостійного та незалежного утворення є її економіка. У зв'язку з цим кожна країна приділяє значну увагу створенню економічно привабливого середовища, розвитку ринкових відносин, свободи підприємницької діяльності тощо. Частиною таких заходів є запровадження механізмів охорони та захисту економічних відносин, а також захисту прав, свобод та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності. Останній реалізується у формі закріплення та гарантування кожному суб'єкту підприємницької діяльності права на судовий захист, який забезпечується завдяки діяльності господарських судів. Саме через надання особі права на судовий захист створюється ефективний засіб юридичного захисту економічних відносин в державі. Однак, такий захист неможливий без належним чином організованого та відповідним чином забезпеченого господарського судочинства, де незалежні та самостійні господарські суди мали б можливість об'єктивно та неупереджено вирішувати господарські спори. Це, насамперед, здійснюється шляхом організаційно-правового забезпечення діяльності господарських судів, формою реалізації якого є адміністративні правовідносини, під час яких господарські суди набувають адміністративно-правового статусу, регламентованого нормами адміністративного законодавства.

Враховуючи потребу у системних змінах щодо підвищення якості та ефективності діяльності господарських судів з охорони та захисту прав, свобод та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, беручи до уваги істотні зміни у законодавстві про судоустрій, значну актуальність отримують

проблеми удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності суду, у тому числі і господарського. Враховуючи комплексність означеного питання, поряд з необхідністю удосконалення самої процедури розгляду господарських справ, потребує свого системного підходу дослідження питання адміністративно-правового регулювання діяльності господарських судів, а також характеристики статусу господарських судів як суб'єктів адміністративного права, функцій та завдань зазначених суб'єктів, їх направленості. Окремим аспектом означеної проблематики є потреба у науково обґрунтованих рекомендаціях щодо оптимізації системи та організаційно-штатної структури господарських судів в Україні, удосконалення критеріїв оцінювання діяльності господарських судів. Про таку потребу свідчить не тільки недостатність наукових розробок із цієї проблематики, недосконалість правового регулювання в зазначеній сфері, а й ті законодавчі зміни щодо судоустрою (стосовно правосуддя), які останнім часом відбулися у національному законодавстві.

Звернення до наукових напрацювань дозволяє вказати про відсутність окремої комплексної роботи, присвяченої проблемі адміністративно-правового забезпечення діяльності господарських судів в Україні за допомогою напрацювань науки адміністративного права. Зважаючи на вищезазначене, необхідність проведення наукового пошуку, присвяченого проблемі окреслення адміністративно-правового забезпечення діяльності господарських судів в Україні, не викликає сумніву, а тому тема представленої роботи є актуальною і значимою для розвитку науки як адміністративного, так і господарського права та практики нормотворення й правозастосування.

Актуальність обраної теми визначається й тим, що дисертаційне дослідження виконане у відповідності до положень чинних нормативно-правових актів стратегічного характеру, а також тих, які визначають механізм адміністративно-правового забезпечення діяльності господарських судів в Україні, відповідає переліку комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ «Законотворча та законодавча

діяльність в Україні» (державний реєстраційний номер 0113U008189), «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (державний реєстраційний номер 0113U008197).

Безсумнівною перевагою роботи є використання великого обсягу нормативно-правових актів, загальнотеоретичних наукових праць українських та зарубіжних вчених, розробок фахівців у галузі загальної теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права, міжнародного права, порівняльного правознавства, інших галузевих правових наук, соціології, політології, філософії тощо. Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практики діяльності місцевих, апеляційних господарських судів та Касаційного господарського суду України, довідкові видання, статистичні матеріали. Застосування здобувачем сучасних методів наукового пізнання, значне методологічне підґрунтя виконаної роботи забезпечують належний ступінь обґрунтованості та достовірності отриманих результатів.

Виконана дисертаційна робота характеризується комплексним характером, що означає системність підходу до дослідження теоретичних проблем у взаємозв'язку із тенденціями, які відбуваються в державній політиці України із врахуванням чергової адміністративно-судової реформи. Структурно дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел і додатків. Структура дисертації повністю відповідає цілям і задачам дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, сформульовані у роботі здобувачем.

У вступі дисертації обґрунтована актуальність теми дослідження, визначені його об'єкт, предмет, мета і задачі, зв'язок з науковими програмами, методологічні основи, аргументовані наукова новизна та практичне значення одержаних результатів (с. 22-35).

Здобувач слушно наголошує, що особливістю організації господарських судів є те, що вони утворюють єдину систему (ланки системи), яка належить до єдиної судової системи, однак, в той же час, має власну ієрархічну структуру, а

також лише їй притаманні функції щодо розгляду та вирішення відповідної категорії справ – господарських спорів (с. 66).

Науково обґрунтованою є позиція, що господарські суди України відіграють важливу роль у реалізації правоохоронної державної функції. Дисертантом аргументовано, що значення господарських судів у судовій та правоохоронній системах України полягає у: 1) забезпеченні економічної безпеки та дисципліни, що є невід'ємною складовою національної безпеки держави; 2) створенні сприятливих умов для сталого та надійного розвитку господарських правовідносин, захисті економічної конкуренції та добросовісності суб'єктів господарювання; 3) захисті прав, свобод та інтересів учасників господарських правовідносин, а також осіб, чиїх інтересів вони торкаються; 4) захисті корпоративних та пов'язаних з ними прав учасників господарських правовідносин, в тому числі у відносинах з власниками господарських товариств; 5) захисті прав кредиторів при визнанні суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом; 6) сприянні у залученні інвестицій в економічний та інноваційний розвиток держави шляхом гарантування судового захисту прав інвесторів та їх майнових інтересів; 7) виробленні та забезпеченні єдності судової практики в справах, підвідомчих господарським судам. (с. 70).

Логічним видається висновок, що організація господарських судів як суб'єктів адміністративного права характеризується тим, що: 1) господарські суди становлять самостійну ланку судової системи, яка однак очолюється єдиним для всієї системи органом – Верховним Судом; 2) мережа місцевих та апеляційних господарських судів організована відповідно до принципу територіальності таким чином, щоб забезпечити територіальну доступність господарського судочинства; 3) систему господарських судів складає три рівні – місцеві, апеляційні господарські суди та Касаційний господарський суд; 4) в складі кожного господарського суду, незалежно від його рівня, із числа суддів обираються голова та заступник суду, на яких, окрім основної функції здійснення правосуддя, покладаються повноваження щодо судового управління; 5) в складі кожного господарського суду функціонує апарат, що здійснює

організаційне та технічне забезпечення діяльності суддів (с. 78-79).

Встановлено, що адміністративно-правові принципи діяльності господарських судів можна визначити як закріплені в адміністративно-правових нормах відправні ідеї та керівні положення, які характеризуються відносною стійкістю та динамічністю, та виражають спосіб організації, порядок функціонування системи господарських судів України, здійснення в них судового адміністрування та вирішення інших питань адміністративно-управлінського характеру (с. 98). Вказані принципи мають значний вплив на забезпечення законності, справедливості та об'єктивності здійснення правосуддя господарськими судами, оскільки від способу організації та управління системою цих судів залежить стан законності в сфері господарських правовідносин, рівень гарантування судового захисту прав та інтересів їх учасників. Проведений аналіз принципів діяльності господарських судів дозволив запропонувати доповнити принципи діяльності господарських судів, що визначені в ГПК України, такими, як принцип незалежності господарських судів; повного фіксування господарського процесу технічними засобами.

У другому розділі досліджено зміст адміністративно-правового забезпечення діяльності господарських судів в Україні. Здобувач приходять до висновку, що адміністративно-правове регулювання діяльності господарських судів має свою специфіку, обумовлену особливим статусом суб'єкту впливу. Насамперед, мова йде про дію конституційного принципу незалежності судів та підкорення їх лише закону. З урахуванням цього принципу приймаються нормативно-правові акти, які визначають відповідальність суддів, організацію та здійснення контролю за їх діяльністю тощо (с. 115).

Встановлено, що акти адміністративно-правового регулювання складають правову основу адміністративної діяльності господарських судів. Чисельність адміністративних норм, що містяться в законодавстві України, є наслідком великої кількості адміністративних правовідносин, в які можуть вступати господарські суди та їх судді та в яких вони реалізують свій адміністративно-правовий статус. Тому виникає необхідність у систематизації відповідних актів.

Крім того внесення змін до Конституції України в частині правосуддя потребує приведення цих актів у відповідність до таких змін, а також прийняття нових (наприклад, про Вищу раду правосуддя) (с. 128-129).

Підтримуємо позицію дисертанта, що зміст адміністративних правовідносин, що виникають в сфері забезпечення діяльності господарських судів, складають такі права та обов'язки їх учасників: прийняття участі у конкурсному доборі на посаду судді; переведення судді до іншого господарського суду того ж рівня або призначення на посаду судді господарського суду вищого рівня за результатами складання кваліфікаційного іспиту; проходження суддями господарських судів спеціальної підготовки та їх періодичне оцінювання; отримання оплати праці у розмірі та в порядку встановленому законодавством тощо (с. 141).

Заслуговує на підтримку положення, що організаційне забезпечення діяльності господарських судів є різновидом судового управління, який реалізується уповноваженими суб'єктами – суддями, іншими органами державної влади та їх посадовими особами у порядку та встановлених законодавством межах, та полягає у забезпечення кадровими, інформаційно-аналітичними, матеріально-технічними, нормативно-правовими, науково-методичними та іншими ресурсами, необхідними для ефективного здійснення правосуддя в господарському судочинстві. Організаційне забезпечення діяльності господарських судів здійснюється за допомогою відповідного організаційного механізму, елементи якого складають єдину систему організаційного забезпечення судової влади (с. 152-153).

Логіка наукового аналізу визначила звернення дисертанта до питань взаємодії господарських судів з іншими суб'єктами правоохоронної системи. Слушною є позиція дисертанта, який на підставі вивчення національного законодавства в сфері регулювання діяльності господарських судів робить висновок, що вони вступають в такі види взаємодії: 1) інформаційна взаємодія; 2) ресурсна взаємодія; 3) взаємодія з приводу прийняття та виконання рішень в господарському судочинстві; 4) взаємодія в сфері опосередкованої участі

господарських судів в законодавчому процесі; 5) взаємодія у сфері охорони господарських судів та забезпечення особистої безпеки суддів цих судів (с. 174).

Також викликає зацікавленість аргументування, що функціональне призначення апаратів господарських судів полягає у тому, що завдяки діяльності апарату судді господарських судів отримують можливість в належних умовах здійснювати свою основну функцію – правосуддя в господарському судочинстві; їм не доводиться турбуватися про документообіг, технічне забезпечення судового процесу та інші питання організації власної діяльності – концентрація на основній функції – здійснення правосуддя в господарському судочинстві, значно підвищує його якість (с. 209).

Під час дослідження завдань органів суддівського самоврядування та їх повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів», у системному зв'язку з діяльністю господарських судів, зроблено висновок, що їх доцільно класифікувати за змістом на такі групи:

1) у сфері кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення діяльності господарських судів;

2) у сфері кадрового забезпечення інших органів судової влади – Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, Державної судової адміністрації, її територіальних управлінь та апаратів господарських судів;

3) у сфері організації діяльності самих органів суддівського самоврядування;

4) у сфері здійснення судового адміністрування в господарських судах;

5) у сфері захисту професійних інтересів суддів господарських судів;

6) у сфері здійснення контрольних повноважень (с. 220).

Доведено, що Державна судова адміністрація України та її територіальні управління відіграють ключову роль в організаційному, матеріально-технічному, фінансовому та іншому забезпеченні діяльності господарських судів. І якщо органи суддівського самоврядування в цих же сферах діють як «замовники», тобто визначають потреби, напрямки їх задоволення, то Державна судова адміністрація та її територіальні управління відіграють роль

безпосередніх виконавців; їх основним завданням є задоволення виявлених судами, суддям, органами суддівського самоврядування потреб в межах їх повноважень та коштів, виділених в Державному бюджеті України (с. 239).

Особливу увагу приділено адміністративно-правовим формам та методам контролю за діяльністю господарських судів в Україні. Обґрунтовано, що поняття «форма контролю» та «метод контролю» не є тотожними. Форма показує систему однорідних дій, які утворюють той чи інший напрямок контрольної діяльності, а метод відображає систему однорідних засобів, які при цьому застосовуються. Окрім форм та методів контролю за діяльністю господарських судів, окремо варто розглядати види контролю як окремий його напрямок або сфера діяльності підконтрольного суб'єкта (наприклад, контроль за дотриманням суддями вимог законодавства про запобігання корупції) (с. 259).

Цікавою є позиція здобувача, що вирішення проблеми оптимізації системи та організаційно-штатної структури господарських судів потребує комплексного підходу, що ґрунтується на удосконаленні таких ключових аспектів цієї сфери: 1) системи господарських судів першої та апеляційної інстанції; 2) штатної чисельності суддів в господарських судах всіх рівнів; 3) організаційної будови господарських судів (спеціалізації судових палат та колегій); 4) системи та структури Касаційного господарського суду та інших вищих судів господарської юрисдикції; 5) систем органів суддівського самоврядування в господарських судах; 6) штатної чисельності працівників апаратів господарських судів; 7) системи структурних підрозділів апаратів господарських судів (с. 302-303).

Заслуговує на підтримку позиція автора, що за результатами оцінювання роботи господарського суду доцільно сформулювати аналітичний звіт, який містить такі основні відомості: 1) загальна оцінка роботи господарського суду по обраним критеріям; 2) оцінка кожного показника роботи господарського суду; 3) узагальнення причин незадовільної або недостатньо ефективної роботи господарського суду; 4) наведення причин незадовільної або недостатньо ефективної роботи господарського суду, які можуть бути усунені судом

самостійно та тих, які потребують допомоги ззовні; 5) загальні рекомендації щодо покращення роботи господарського суду (с. 363).

Одержані здобувачем результати, без сумніву, становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес. З метою вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності господарських судів в Україні запропоновано заходи правового та організаційного характеру, що стосуються як пропозицій щодо внесення змін до адміністративного законодавства України, так і першочергових заходів, спрямованих на удосконалення окремих теоретико-правових питань. Виходячи з цього, можна із впевненістю констатувати, що використання одержаних результатів дозволить певною мірою вдосконалити адміністративно-правове забезпечення діяльності господарських судів в Україні.

Положення та висновки, сформульовані в дисертації, безумовно, **мають теоретичну і практичну цінність**, їх може бути використано при вдосконаленні чинного адміністративного законодавства, яке регулює організаційне забезпечення діяльності господарських судів в Україні. Висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути використані під час вдосконалення практики застосування адміністративного законодавства, вирішення колізій у сфері адміністративно-правових відносин, які виникають у діяльності господарських судів в Україні. Обґрунтовані автором положення і рекомендації можуть бути рекомендовані для використання в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Адміністративне право» та «Судові та правоохоронні органи».

Результати дисертаційної роботи викладено в одноосібній монографії, 22 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держави, тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення проведеного дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Дискусійні положення. Висока оцінка змісту дисертаційного дослідження

не виключає наявність окремих питань, які мають дискусійний характер або потребують додаткового обґрунтування.

1. Під час розкриття змісту підрозділу 1.4 «Мета та принципи діяльності господарських судів в Україні» було б доцільно зупинитися на характеристиці правових гарантій професійної діяльності судів господарських судів.

2. Дисертаційне дослідження лише б виграло, якби автор детально висвітлив особливості адміністративно-правового статусу господарських судів, особливо зважаючи на певні новації, задекларовані у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки.

3. Запропонований здобувачем перелік завдань господарських судів (с. 92) доцільно доповнити завданнями, пов'язаними з організаційно-штатною роботою та нормотворчою діяльністю.

4. На с. 81-87 дослідження автор розкриває зміст адміністративних функцій, що реалізуються у зв'язку зі здійсненням правосуддя у господарському судочинстві: здійснення підготовчо-організаційних дій, що передують розгляду господарської справи; судове керівництво ходом розгляду та вирішення господарської справи; забезпечення однакового та правильного застосування судами норм матеріального та процесуального права при розгляді господарських справ тощо. На нашу думку, у даному переліку функцій не враховано такий важливий напрям внутрішньоорганізаційної діяльності господарських судів як інформаційно-аналітичне забезпечення. Хотілося б почути позицію дисертанта з цього приводу.

5. Потребує уточнення висновки здобувача, який розглядаючи види адміністративно-правових відносин, що виникають в діяльності господарських судів, доходить висновку, що під об'єктом кожного виду правовідносин слід розуміти виключно діяльність уповноважених суб'єктів (с. 137-144). Дана позиція потребує свого додаткового обґрунтування, адже об'єктом таких

правовідносин може бути не лише діяльністю, а й певні юридичні факти, які не характеризуються активною поведінкою.

Втім, зазначені зауваження не знижують в цілому високого рівня дисертаційного дослідження, а тому можна дійти такого загального висновку: дисертація на тему «Адміністративно-правове забезпечення діяльності господарських судів в Україні» відповідає науковій спеціальності, за якою вона виконана, і являє собою закінчену науково-дослідну роботу, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати в галузі адміністративного права, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему формування теоретичної моделі управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави, що має істотне значення для цієї науки. Основні результати дисертації відображають особистий внесок здобувача в їх досягнення. А отже, дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам п.10, 12 Порядку присудження наукових ступенів, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015), а її автор – Мандичев Денис Вадимович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доцент кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету,
доктор юридичних наук, доцент

Т.А. Кобзева

